

Управління культури та креативних індустрій
Департаменту гуманітарної політики
Вінницької обласної військової адміністрації
Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека
імені Валентина Отамановського
Вінницька обласна організація Національної спілки
красьзнавців України

Постать Степана Руданського в контексті простору регіональної культури

*(до 190-річчя від дня народження українського
поета-класика, перекладача, фольклориста,
професійного лікаря, громадського діяча)*

**Матеріали Всеукраїнської науково-практичної
конференції**

4 січня 2024 року

Вінниця
2024

УДК 821.161.2.09(092)Руданський
П 63

Відповідальна за випуск Г. М. Слотюк,
в. о. директора ВОУНБ ім. В. Отамановського

Редакційна колегія: Г. М. Слотюк (голова редкол.),
О. Ю. Антонюк (упоряд.), Л. Б. Борисенко, А. Ю. Гумінська,
С. В. Лавренюк, О. В. Стояльникова, П. І. Цимбалюк

Постать Степана Руданського в контексті простору регіональної культури : до 190-річчя від дня народж. укр. поета-класика, перекладача, фольклориста, лікаря, громад. діяча : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 4 січ. 2024 р., м. Вінниця / Упр. культури та креат. індустрій Департаменту гуманітар. політики Вінниц. обл. військ. адмін., ВОУНБ ім. В. Отамановського ; редкол.: Г. М. Слотюк (голова) [та ін.] ; упоряд. О. Ю. Антонюк ; відп. за вип. Г. М. Слотюк. – Вінниця, 2024. – 156 с.

У збірнику вміщено матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Постать Степана Руданського в контексті простору регіональної культури», приуроченої до 190-річчя від дня народження українського поета-класика, перекладача, фольклориста, лікаря, громадського діяча, яка відбулася 4 січня 2024 р. в змішаному форматі (онлайн, офлайн).

Видання спрямоване на поглиблене вивчення творчості та спадщини Степана Руданського, виявлення нових аспектів та інтерпретацій творчого доробку митця, а також на висвітлення його ролі у формуванні культурного простору регіону та загалом української культури.

У збірнику збережено стилістику представлених статей. Автори відповідають за зміст опублікованих матеріалів, повноту висвітлення досліджуваних питань, системність викладу, достовірність наведених фактів, посилань на джерела, написання власних імен, географічних назв, дат тощо.

Зміст

ПРИВІТАННЯ УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ	5
<i>Пасека Г. А.</i>	<i>5</i>
<i>Замкова Н. Л.</i>	<i>8</i>
<i>Гальчак С. Д.</i>	<i>10</i>
СТАТТІ Й ПОВІДОМЛЕННЯ	13
<i>Бондар М. П. Багатоманіття сюжетотвірних джерел, синкретизм художніх установок творчості Степана Руданського</i>	<i>13</i>
<i>Прокopcук В. С., Пентюк Б. М. Духовні аспекти життя і діяльності Степана Руданського</i>	<i>37</i>
<i>Крупка В. П. Небилиця як структурний елемент співомовки Степана Руданського</i>	<i>50</i>
<i>Вашиків Л. П. Творча постать Степана Руданського в оцінці Богдана Лепкого</i>	<i>56</i>
<i>Пасько І. В. Життєве кредо Степана Руданського: «Я – лікар, добрий до людей»</i>	<i>61</i>
<i>Слотюк Г. М. Бібліографія творів С. Руданського як джерело для вивчення життєвого і творчого шляху письменника</i>	<i>74</i>
<i>Антонюк О. Ю. Популяризація життєвого та творчого доробку Степана Руданського в контексті діяльності ВОУНБ ім. В. Отамановського</i>	<i>83</i>
<i>Кірішева О. М. Незгасаючий смолоскип пам'яті. До 190-річчя від дня народження Велетня українського духу Степана Васильовича Руданського</i>	<i>90</i>

<i>Юрчишина О. А.</i> Маловідомі іпостасі лікаря й поета Степана Руданського: живопис, метеорологія, кліматологія, археологія	102
<i>Васильчук С. К.</i> Сучасне прочитання Руданського (до 190-річчя від дня народження Степана Руданського)	117
<i>Кирницький В. А.</i> Вплив національно-патріотичної лірики Степана Руданського на військово-патріотичне виховання молоді	122
<i>Куций Л. М.</i> Степан Руданський: сторінки духовності в минулому і сьогодні	130
<i>Катічева М. І.</i> Вшанування творчості та святкування Днів сатири і гумору ім. С. В. Руданського на Калинівщині та малій Батьківщині поета, в селі Хомутинях	137
<i>Ровінська Л. А.</i> Збереження літературної спадщини С. Руданського	145

Список використаних джерел

1. «І я знов живий світ оглядаю...» : до 180-річчя від дня народж. Степана Васильовича Руданського / Нац. наук. мед. б-ка України. Київ, 2014. 224 с.
2. Не ради слави : до 85-річчя від дня народж. Федора Олексійовича Тишка – науковця, лікаря, педагога, поета : біобібліогр. покажч. / Нац. наук. мед. б-ка України. Київ, 2022. 200 с.
3. Павленко Р., Остапенко Т., Віленський Ю. Бібліотека у намисті слова. Київ, 2018. 288 с.
4. Руданський С. Твори Степана Руданського. 2-ге вид. Львів, 1912. Т. 6, ч. 1. XIX. 299 с.
5. Степан Руданський (1834–1873) : поет, лікар, громадянин / Нац. наук. мед. б-ка України. Київ, 2009. 172 с.
6. Франко І. До студій над Ст. Руданським. Іван Франко : енциклопедія життя і творчості. URL: <https://www.i-franko.name/uk/HistLit/1892/DoStudijNadStRudanskym.htm> (дата звернення: 12.12.2023).

УДК 821.161.2.09+929Руданський

Маловідомі іпостасі лікаря й поета Степана Руданського: живопис, метеорологія, кліматологія, археологія

*Юрчишина Ольга Анатоліївна,
завідувачка сектору краєзнавчих видань,
Наукова бібліотека імені Гордія Палія,
Вінницький національний медичний
університет ім. М. І. Пирогова,
м. Вінниця*

У статті висвітлено маловідомі для широкого загалу факти творчої біографії лікаря й поета Степана

Руданського, зокрема, його захоплення живописом, історією, археологією, кліматологією та метеорологією.

Ключові слова: *Степан Руданський, лікар, поет, художник, метеоролог, кліматолог, археолог.*

The article highlights little-known facts of the creative biography of the doctor and poet Stepan Rudansky, in particular, his passion for painting, history, archeology, climatology and meteorology.

Keywords: *Stepan Rudansky, doctor, poet, artist, meteorologist, climatologist, archaeologist.*

Талановита людина – талановита в усьому.

Ліон Фейхтвангер

...лікар Руданський,

...був навдивовижу талановитою людиною...

Микола Костомаров

В намісті української літератури коштовними перлами сяють твори Степана Руданського, його дорогоцінна спадщина багатогранна й невичерпна, а його життя – то громадянський і поетичний подвиг, він – один із титанів, на якому тримається українська національна ідентичність.

Степан Васильович Руданський народився 6 січня 1834 р. (25 грудня 1833 р. за старим стилем) в селі Хомутинці Вінницького повіту Подільської губернії, нині село Хмільницького району на Вінниччині, в родині священника. Закінчив Подільську духовну семінарію (1855), Петербурзьку медико-хірургічну академію (1861). Руданський-лікар зробив вагомий внесок у розвиток системи охорони здоров'я та лікарської практики в Криму. Руданський-поет залишив для нас безцінну літературну спадщину: ліричні поезії, балади, казки, байки, історичні поеми; численні переклади та переспіви з чеської, польської,

німецької та ін. мов; співомовки, пісні, які стали народними; фольклорні записи, патріотичну поезію, яка й нині надихає український народ у боротьбі з російськими окупантами. Природа щедро обдарувала його різними здібностями: мав гарний голос та чудово співав, відзначався як читець-декламатор, мав поетичний талант, був перекладачем, фольклористом і етнографом; мав хист до вивчення мов та знав їх понад десять.

Є в його біографії цікаві, але маловідомі або й зовсім невідомі для широкого загалу факти, зокрема, захоплення живописом, історією, археологією, кліматологією та метеорологією.

Знаковою постаттю в його долі був Сергій Петрович Боткін, найкращий терапевт Російської імперії, блискучий діагност. Під час навчання Степана Руданського в Петербурзькій медико-хірургічній академії професори Г. М. Прозоров та С. П. Боткін кілька разів лікували його від захворювання на туберкульоз. С. П. Боткін був прихильним до старанного студента і свого пацієнта, та й були вони майже ровесниками. Саме він, зважаючи на легеневу недугу свого учня, домігся для Руданського направлення на роботу до Ялти, бо цілком слушно вважав тамтешній клімат цілющим. А сам Степан Руданський у 1860 р. написав автобіографічний вірш «Моя смерть», в якому зазначав: «Легке точиться» [9, с. 45–46].

Молодий фахівець приїхав до Ялти восени 1861 р. і майже 12 років свого життя присвятив самовідданому служінню кримській землі. Він став першим штатним міським лікарем Ялти. Працював також повітовим, карантинним лікарем застави та селищ Південного узбережжя Криму, першим санітарним і ветеринарним лікарем міста й повіту, завідувачем лікарняної й господарчої частин у Ялтинському лікарняному відділенні. Заснував у

місті першу на Південному узбережжі Криму медичну бібліотеку.

Йому імпонувала розкішна природа і тепле море, а кліматичні умови виявилися рятівними, життєдайними для нього. Як лікаря його цікавило, як впливають кліматичні умови на здоров'я хворих. Фактично, сферою інтересів Руданського стала медична кліматологія і біометеорологія. Кліматичні фактори Південного узбережжя Криму були на час приїзду лікаря в Ялту майже не вивчені. Молодий лікар досліджував особливості тамтешнього клімату та погоди з позиції їхнього впливу на організм людини. Південне узбережжя Криму, за визначенням Руданського, – вузька скеляста смужка землі похила на південь, обмежена з південного боку морем, з північного – високим гребнем яйли, яка простягається від містечка Алушта до Байдарських воріт (перевал через Головне пасмо Кримських гір). Це найтепліша ділянка узбережжя. Клімат тут субтропічний (середземноморський). Лікар дав характеристику пів року на Південному узбережжі Криму та поділив територію на три частини: нижню, середню, верхню і кожній із них дав чітку кліматичну характеристику. Нижня частина, в якій розташована Ялта, за визначенням Руданського, за своїми кліматичними властивостями і положенням над морем – одне з найкращих місць в Російській імперії для лікування багатьох хронічних хвороб: туберкульозу, застарілого ревматизму, застарілого катару, золотухи, «аглицької хвороби» (рахіту) тощо [11, с. 302].

Оскільки клімат – це стійкий режим метеорологічних процесів, то лікар вивчав місцеві погодні умови, стежив за атмосферними процесами. Відтак Степан Руданський став першим метеорологом Ялти. Стали в пригоді основи метеорології, які він вивчав у Петербурзькій медико-хірургічній академії, де познайомився з працями

метеоролога Михайла Федоровича Спаського та кліматолога і метеоролога Костянтина Степановича Веселовського.

Лікар спостерігав за погодними явищами. Відмічав початок літньої спеки, її тривалість, найвищу та найнижчу температури, кількість морозних днів, тривалість холодного періоду. У своїх щорічних звітах лікар Руданський зазначав метеорологічні фактори та їхній вплив на здоров'я, детально описував особливості погодних умов кожної пори року. Підкреслював, що погодні умови впливають на рослинність та тварин, а ще більше – на людей. Він охарактеризував вплив погодних і кліматичних факторів на захворюваність населення та рівень захворюваності за сезонами [11, с. 296].

У 1865 р. лікар обладнав метеорологічний пункт. Тричі на день (о сьомій ранку, о другій годині дня, о дев'ятій годині вечора) проводив виміри: зазначав показники температури, напрямок вітру, слідкував за показниками барометра, вимірював опади. У метеорологічному журналі робив записи днів ясних, похмурих, дощових, сухих, вітряних, тихих, записував середню температуру дня, декади, місяця, пори року і річну. Накопичені матеріали дали йому змогу зробити висновок про властивості клімату Південного узбережжя Криму та спостерігати і вивчати вплив кліматичних та погодних чинників на організм людини. Дані його спостережень чиновники губернського лікарського відділу використовували для складання річних звітів [19, с. 2]. Наступник Руданського, лікар В. М. Дмитрієв, з 1869 р. продовжив займатися метеорологічними спостереженнями.

Дослідження лікарем клімату стало основою зародження кліматології та кліматотерапії Південного узбережжя Криму. Степан Руданський описав показання для направлення хворих на лікування; вказав на користь купання в морі, наполягаючи при цьому на необхідності медичного контролю за процедурами. С. П. Боткін, обґрунтовуючи курортне

значення Криму, посилався на результати спостережень Руданського за хворими. На Степана Руданського випав найважчий тягар започаткування курортної справи на Південному узбережжі Криму. З середини 60-х років XIX ст. сюди, як до курортного міста, приїздили не лише з усіх кінців Російської імперії, а й з-за кордону. Зі звітів С. Руданського дізнаємось, що на лікування сюди щорічно прибувало від 100 до 200 і більше осіб, особливо під час приїзду в Ливадію царської сім'ї [18, с. 12].

Саме у 60-х рр. XIX ст. Ялта почала швидко розбудовуватися й розвиватися як курортне місто. Чимало цьому посприяв Степан Руданський. Він дбав про благоустрій, чистоту, належний санітарний стан; спромігся поліпшити медичне обслуговування населення міста і повіту; був ініціатором створення фельдшерських пунктів на Південному узбережжі Криму. Поєднував лікарську діяльність з громадською. Був головою межевої комісії міської управи, секретарем комітету з питань благоустрою Ялти, членом Ялтинської санітарної комісії та інших міських і повітових інституцій. Зробив багато для розбудови міста: заснував санітарну, ветеринарну, пожежну служби; був автором проєкту побудови нового базару; автором проєкту перебудови Ялтинської міської лікарні; завдяки йому було побудовано в місті водогін та каналізацію. Лікаря було удостоєно звання почесного громадянина Ялти, і це стало вищим визнанням його заслуг перед містом і його мешканцями. У 1867 р. його було обрано почесним мировим суддею Сімферопольсько-Ялтинської округи. У 1869 р. за розвиток земської медицини С. Руданського було нагороджено орденом Св. Станіслава III ступеня та годинником фірми «Павло Буре» [18, с. 12].

Якщо кліматологія та метеорологія входили до сфери професійних зацікавлень Степана Руданського,

то захоплення живописом, історією й археологією були потребою його душі.

Степана Васильовича, як національно свідомого представника української інтелігенції, вабила вітчизняна історія, археологія, етнографія, він захоплювався всілякими старожитностями.

Націєцентричний поет-патріот і громадянин вболівав за долю України та її народу, був добре обізнаний з її історією, інакше не створив би упродовж березня – червня 1860 р. шість історичних поем-хронік, що віддзеркалюють період Гетьманщини: «Мазепа, гетьман український», «Павло Полуботок», «Іван Скоропада», «Павло Апостол», «Вельямін», «Мініх». Того самого року поет створює за літературними зразками історичні поеми: «Костьо – князь Острозький», «Олег – князь Київський» (інша назва «Віщий Олег»), «Ігор – князь Сіверський» [1, с. 134].

За свідченням українського бібліографа, основоположника вітчизняної персональної бібліографії Михайла Комарова, «...Руданський дуже любив усяку старовину, працював над нею, висліджував все, що міг. Так, добре знав він стародавню, біблейську мову, любив стародавності Єгипта і, кажуть, чимало зібрав книжок з історії та географії царства фараонів, і був дуже радий, коли траплялося йому набрести на яку старину» [5, с. 195].

Марія Григорівна, племінниця поета, донька його брата Григорія (в заміжжі – Кмита), розповідала про те, що коли в її дядька Степана Руданського випадково була яка вільна копійка, то він її витрачав на купівлю різних старовинних речей та предметів, кустарних виробів кримських майстрів та книги [15, с. 236].

Степана Руданського цікавили історія Криму, міфологія Давньої Греції про Тавриду; історичне минуле греків, генуезців, кримчаків, караїмів; історія Балаклавського

грецького піхотного батальйону, який у XVIII–XIX ст. ніс прикордонну службу вздовж Кримського узбережжя Чорного моря від Севастополя до Феодосії. Окрім того, Степан Руданський записував розповіді учасників Кримської війни (1853–1856) та оборони Севастополя (1854–1855). Він цікавився звичаями й побутом місцевого населення, збирав місцевий фольклор, вивчав мову кримських татар, щоб записувати з їхніх уст легенди, перекази тощо, а також для того, щоб розуміти своїх пацієнтів.

З 1862 р. у Ялті молодий лікар вів свій щоденник, у якому занотовував інформацію про виникнення печерних міст, храмів і монастирів у Кримських горах, про будівництво поштової дороги в Південній частині Криму, про пам'ятки історії та культури древніх міст Херсонеса та Сурожа [20, с. 3].

Степан Руданський виявляв інтерес до археологічних знахідок та брав участь у розкопках. Коли під час археологічних розкопок на Південному березі Криму в Партеніті було знайдено старовинне єврейське кладовище, Руданський приїхав для його обстеження. Він зробив копії малюнків та написів з п'яти надгробних плит. У листі від 15 квітня 1869 р. до свого приятеля В. В. Ковальова він писав: «А у нас під Медведь-горою (Аю-Дагом) в имени Раевского в Портшите найдено еврейское кладбище (гробів до 40) при рытье плантажа для виноградника. Пять плит найдено с рисунками и еврейскими надписями. Я снимал с них снимки, и когда Бухштаб после праздников поедет в Одессу, я через него перешлю их Вам, і надіюсь, что Ви зробите з ними усе, що слідує» [13, с. 367].

Таким чином його праця «Заметки с пятью чертежами о еврейских надгробьях, найденых на Южном берегу Крыма, около села Парфенита» потрапила до Одеси в Товариство історії та старожитностей [8, с. 327]. Науковці належним

чином оцінили працю Руданського і вирішили налагодити з ним зв'язок. Йому доручали різні завдання, зокрема, визначити межі Солдайського консульства; прив'язати 18 селищ, які згадуються в давніх географічних творах до конкретних населених пунктів 60–70 рр. XIX ст.

В одному з листів до В. В. Ковальова Руданський писав: «Один мій знайомий, Милеант, вислав мені в январі список деревень, которі в старину належали до Судацького Генуезького округу, писаний рукою професора Бруна, з тим, чи не можу я приурочити їх до теперішніх міст. Скільки я міг, настільки і приурочив, – жду тільки, щоб мені карту зробили» [7, с. 33].

Завдання це було складним. Щоб виконати доручену справу, Руданський замовив у губернській креслярні в Сімферополі карти околиць Сурожа (Судака), ретельно вивчав назви населених пунктів, нанесених на карту, і порівнював з давніми назвами селищ. Після копіткого дослідження йому поталанило знайти місцезнаходження потрібних населених пунктів і вдалося прив'язати до конкретної місцевості більшу частину географічних назв, які згадувалися в давніх історичних документах. Все, що вдалося дослідити, Степан Васильович переслав П. К. Бруну. В результаті блискуче впорався із завданням і став першим, хто дослідив це питання. Пилип Карлович Брун (1804–1880), історик, археолог і перекладач, вважався найбільш кваліфікованим фахівцем з історичної географії Північного Причорномор'я. На той час він був професором Новоросійського університету, дійсним членом Одеського товариства історії та старожитностей. Дослідження Руданського стало йому в пригоді – П. К. Брун написав низку статей з історії Сурожа та про торгівлю в Північному Причорномор'ї [1, с. 152].

Відомо також, що Степан Руданський і лікар Адальберт

Карлович Тобін влітку 1871 р. вивчали печерну стоянку первісної людини на мисі Ай-Тодор, що розміщений у Південній частині Криму. Руданський – автор кількох неопублікованих розвідок з історії й археології, та, на жаль, жодну з них не вдалося відшукати.

«Естетична натура, Руданський був не тільки поетом, ба й маляром», – писав один з найвидатніших українських науковців ХХ ст. Агатангел Кримський [6, с. 489].

У січні 1886 р. Іван Франко у своєму листі до Бориса Познанського, українського етнографа, історика, письменника й громадського діяча, звертається з проханням надіслати йому спогади про Степана Руданського: «...про життєпис сього талановитого писателя ніхто не подумав. Їй-богу, сором нам, що так занедбуємо пам'ять людей заслужених, хоч і так їх не багато маємо. Коли б ласка Ваша, шановний добродію, розказати свої споминки про декого з таких людей 60-х років, велике спасибі сказала б Вам історія» [14, с. 22].

Замовлення Івана Франка Борис Станіславович виконав. У літературно-науковому та громадсько-культурному часописі «Зоря» за 1886 р. була вміщена його коротенька кореспонденція «До біографії Ст. Руданського», де йшлося про Степана Руданського виключно як про художника: «Окрім письменника, Ст. Руданський був ще й талановитим рисовником. Я бачив його: 1) маленький візерунок, рисований одним олівцем: плугатар на полі, рілля. В оддалі село з церквою і вітряками, в небі журавлі. 2) На аркуші цілому, цвітними пастелями: молодиця, йдуча з ярмарку, розтріпана, з брикаючим поросям в руках, – і надпис: «Не мала баба клопоту, та купила порося». 3) Такої ж міри, теж пастелями цвітними нарисовано: дівка з відрами побіля криниці одбивається од парубка, що обхватив її руками і пнеться поцілувати; дівка одною рукою за чуба одтягає од

себе голову хлопця» [10, с. 135].

За свідченням Марії Григорівни, племінниці поета, хист до малювання у дядька з'явився в дитинстві. Про це вона розповідала: «...Коли в Хомутинях відбувалися округові з'їзди священників чи приїзди благочинного і архієрея, а Степан був удома, то малював карикатури на гостей і їх підписував віршами. Одного разу батькові поетовому була за це велика прикрість од начальства, бо поголоска про Степанові карикатури поширилася по селу та дійшла до відома благочинного. Переказували в родині Григора Васильовича, така Степанова поведінка відбилася до певної міри навіть і на кар'єрі старого Руданського, бо начебто це стало йому на перешкоді до того, щоб його поставили благочинним...» [16, с. 124–125].

Володимир Герасименко та Михайло Присяжнюк, дослідники життєвого шляху та літературної спадщини Степана Руданського, під час перебування в Хомутинях, рідному селі поета й лікаря, спілкувалися з односельцями, які також свідчили про його хист до малювання: «Батьки Ділени Вакулич жили поруч з Руданським. Від них лишився переказ, що Степан Руданський дуже гарно малював хомутинецькі краєвиди та шаржовані портрети односельчан. Особливо дошкульною була карикатура на запопадливу до парубків дівчину, що мешкала коло Супрунового ставка» [2, с. 175].

У Криму доля звела Степана Руданського з Іваном Костянтиновичем Айвазовським, найкращим тогочасним художником-мариністом. Вони заприятелювали. Художник, що мешкав у Феодосії, навідувався до своїх племінниць в Ялту, а також у царський маєток в Лівадію (служував літньою резиденцією російських імператорів) для реставрації та розташування своїх картин у палаці. Степан Руданський разом з архітектором Карлом Івановичем Ешліманом,

художником Федором Олександровичем Васильєвим, управителем Лівадійського маєтку царської родини Яковом Матвійовичем Лазаревським, допомагав І. К. Айвазовському розміщувати картини з урахуванням світлового ефекту [21, с. 3].

В Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського зберігається копія картини «Портрет сановника», виконана тушшю на аркуші цупкого білого паперу. Пізніше хтось використав цей аркуш як обкладинку для книги – місця згинів потерті. Ми бачимо на малюнку молоду людину із спокійним і впевненим виразом обличчя, в уніформі з високим коміром, охайною зачіскою і бакенбардами, на грудях – медаль. Під малюнком ледь проглядаються літери «Р...д...» [4]. Відомий ялтинський краєзнавець Олександр Януш, спираючись на твердження Агатангела Кримського, запевняв, що копію портрета виконав Степан Руданський [21, с. 3].

Копія картини італійського художника П'єтро Торрینی «Вічна юність», виконана чорним олівцем на папері, переходила до нащадків поета у спадок. Відомо, що деякий час вона зберігалася в Ніни Василівни Боржковської, внучатої племінниці Степана Руданського, згодом опинилася у її родички – Галини Арсенівни Боржковської, потім її успадкувала праправнучата племінниця поета Оксана Миколаївна Брітц-Чернієнко, що мешкає в Німеччині. Олексій Васильович Боржковський, підполковник медичної служби із Житомира, правнучатий племінник Степана Руданського, стверджує, що копія виконана Степаном Васильовичем Руданським.

У 1974 р. Олександр Несторович Януш через товариша з туристичної агенції «Інтурист» познайомився з викладачем музики, українцем, громадянином США на прізвище Руданський (ім'я, на жаль, невідоме). Той розповідав, що

його дід був двоюрідним братом Степана Васильовича. У нього зберігалися два малюнки С. Руданського (зарисовки якогось міста), два листи, світлина, деякі твори поета. Перед від'їздом гість залишив свою адресу, листувався з Олександром Несторовичем. Та невдовзі працівники КДБ викликали О. Н. Януша на співбесіду, відібрали листи, адресу, попередивши, що його адресат – націоналіст, заборонили листування [17]. Розшукати того родича намагався Олексій Васильович Боржковський, але намарне.

Агатангел Кримський цікавився й переймався долею художньої спадщини Степана Руданського: «Цікаво було-б, даючи академічне видання Руданського (а це – справа вже близької майбутності), видати щось і з його малювання. Чи залишилася у когось хоч яка невеличка його картинка?» [6, с. 489]. «...Можлива річ, що два-три малюнки ще й досі заціліли в бібліотеці проф. В. Б. Антоновича (вона тепер належить Історико-філологічному відділові Української академії наук, але ще не всі документи в ній покаталогізовано). Та не тройко ж було малюнків у Руданського, а десь-таки більше. Гадаю (і одеситам найлегше було б цю справу в'яснити), що деяке Руданського малювання могло зберегтися у різьбяр В. Ковальова, або (коли самого В. Ковальова вже нема на світі), то хоч у його родичів...», – писав у 1923 р. Агатангел Кримський [6, с. 489–490].

Віктор Васильович Ковальов (1822–1894), український художник та різьбяр. Ймовірно, Степан Руданський познайомився з ним під час свого навчання в Петербурзькій медико-хірургічній академії. По дорозі до Ялти у 1861 р. він відвідав свого приятеля, який мешкав на той час в Одесі. Збереглися чотири листи поета до художника. Відомий портрет Степана Руданського у виконанні В. В. Ковальова, який у 90-ті рр. ХІХ ст. був опублікований у журналі «Зоря» (Львів).

Богдан Михайлович Комаров (1882–1975), український бібліограф, розповідав, що в його батька разом з рукописами зберігалися й малюнки Степана Руданського, зокрема обкладинка до збірки його творів, намальована самим поетом [3, с. 323–324].

«Пірвалось цінне намисто і порозсипувались дорогі жемчуги: деякі найшлись зараз і зберіглись від загибелі, інші-ж покотились геть далеко, так, що годі їх досі зібрати», – писав про долю поетичної спадщини Степана Руданського історик української літератури Омелян Огоновський [7, с. 118]. Але можна з упевненістю сказати, що така сама доля спіткала весь творчий доробок Степана Руданського. Розпорошені по всьому світу його поетичні твори, листи, малюнки, креслення, дослідження та інші напрацювання...

Влітку 1872 р. під час боротьби з епідемією холери Степан Руданський захворів, загострилася давня хвороба – туберкульоз, тому передчасно пішов у засвіти 3 травня (21 квітня за старим стилем) 1873 р. зі словами на устах: «Україно моя мила...». Похований у Ялті на Масандрівському кладовищі. Для нас він завжди буде взірцем національної гідності, порядності, незбагненої талановитості, невсипущої, подвижницької праці задля України та її народу.

Список використаних джерел

1. А далеко на півночі встала хуртовина. *«І я знов живий світ оглядую...»*. До 180-річчя від дня народження Степана Васильовича Руданського / Р. Павленко, Ю. Віленський, О. Кірішева, О. Юрчишина [та ін.] ; ред. Т. Остапенко ; наук. консультант О. Боржковський ; Нац. наук. мед. б-ка України. Київ, 2014. С. 134–142.

2. Герасименко В., Присяжнюк М. З вуст односельчан. *Степанові Руданському*. Одеса, 1968. С. 174–176.

3. Герасименко В. Степан Руданский в Крыму. *Руданський С. Сочинения* / С. Руданский. Симферополь, 1963. С. 317–332.
4. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені І. В. Вернадського. Ф. І. № 26116.
5. Комаров М. Степан Васильович Руданський : деякі знадоби до його біографії. *Степанові Руданському*. Одеса, 1968. С. 191–199.
6. Кримський А. До життєпису Степана Руданського : (з нагоди 50-літньої річниці смерті). *Кримський А. Вибрані твори*. Київ, 1965. С. 489–490.
7. Кримський А., Левченко М. Знадоби для життєпису Степана Руданського (1834–1873) / вступ. ст. С. Єфремова. Київ, 1926. 244 с. (Зб. іст.-філол. від. № 19, вип. 1).
8. Летопись общества с 14-го ноября 1868 по 14-е ноября 1871 года. *Записки Одесского общества истории и древностей* : в 32 т. Одесса, 1872. Т. 8. С. 325–327.
9. Лікар-гуманіст і поет-патріот. *Вінниця – місто послідовників М. І. Пирогова* / О. А. Юрчишина, Н. М. Кравчук, Л. В. Сухарева [та ін.] ; Наук. б-ка ВНМУ ім. М. І. Пирогова. Вінниця, 2020. С. 44–53.
10. П[ознан]ський Б. До біографії Ст. Руданського. *Зоря*. 1886. № 8. С. 135.
11. Руданский. Проект о преобразовании Ялтинского больничного отделения. *Руданский С. Сочинения*. Симферополь, 1963. С. 298–306.
12. Руданский С. Годовой отчет ялтинского городского врача за 1863 год : (отрывок). *Руданский С. Сочинения*. Симферополь, 1963. С. 295–298.
13. Руданський С. Твори : у 3 т. Т. 2. Співи. Переклади та переспіви. Листи / С. Руданський ; упоряд. та прим. О. В. Мишанича ; редкол.: П. Й. Колесник (голова) та ін. Київ : Наук. думка, 1973. 410 с.
14. Франко І. До Б. С. Познанського: [лист від 24 січ. 1886 р.]. *Франко І. Зібрання творів* : у 50 т. Київ, 1986. Т. 49 : Листи (1886–1894). С. 22.

15. Хращевський М. З Ялтинської доби в житті С. Руданського : (на підставі неопублікованого листа С. Руданського 1963 та інших джерел). *Записки історико-філологічного відділу ВУАН*. Київ, 1929. Кн. 23. С. 233–239.

16. Хращевський М. Ст. Руданський в оповіданнях своїх родичів та інших людей. *Записки історико-філологічного відділу ВУАН*. Київ, 1929. Кн. 25. С. 124–132.

17. Юрчишина О. Степан Руданський – художник. *Русалка Дністровая* : літ.-краєзнав. зб. / голов. ред. М. Ф. Каменюк. Вінниця, 2014. [Вип. 2]. С. 238–240.

18. Юрчишина О. Степан Руданський – санітарний батько Ялти : 3 травня минуло 134 роки від дня смерті С. В. Руданського (1834–1873). *Крим. світлиця*. 2007. 4 трав. С. 12 : фот.

19. Януш О. Перший метеоролог Ялти. *Прапор перемоги*. 1996. 24 лип. (№ 55). С. 2.

20. Януш О. Степан Руданський – історик і археолог Криму. *Вінниц. відом.* 1997. 15 січ. (№ 3). С. 3.

21. Януш О. Талановитий рисувальник : нове про С. Руданського. *Крим. світлиця*. 1996. 1 черв. (№ 22). С. 3.

УДК 821.161.2.09(092)Руданський

**Сучасне прочитання Руданського
(до 190-річчя від дня народження письменника)**

Васильчук Святослав Карнович,
голова Житомирського обласного об'єднання
Всеукраїнського товариства «Просвіта»
імені Тараса Шевченка,
заслужений журналіст України,
м. Житомир

*Стаття дає змогу переосмислити поетичні тексти
Степана Руданського в новому світлі, адаптувати їх до*